

Гончарова М.Л., здобувач

Національний аграрний університет (м. Київ)

СТАН ТА ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ЦУКРОБУРЯКОВОГО ПІДКОМПЛЕКСУ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Анотація. Розглянуто стан та проблеми розвитку цукробурякового підкомплексу Сумської області.

Вступ. Проблема збільшення обсягів і підвищення стабільності виробництва цукрових буряків і цукру є однією з ключових у національній аграрній політиці. Вирішення цієї проблеми має чітко виражений регіональний характер, що обумовлено зростанням відповідальності у регіонах за забезпечення населення продуктами харчування.

Стан та проблеми розвитку цукробурякового підкомплексу є об'єктом постійних наукових досліджень вчених-економістів Є.В. Імаса, О.С. Зайця, О.М. Шпичака, П.П. Борщевського [1] та інших науковців, аналітичні висновки яких щодо причини занепаду та перспектив цукрового виробництва мають важливе значення. Проте проблема розвитку цукробурякового підкомплексу має територіальну специфіку і її вивчення в сучасних умовах потребує розробки регіональних особливостей виробничо-коопераційних відносин у сфері вирощування та переробки буряків на цукор та постійного моніторингу .

Постановка завдання. Метою даного дослідження є вивчення стану та проблем розвитку цукробурякового підкомплексу економіки Сумської області на основі використання методів статистичного аналізу.

Результати. Спеціалізацію агропромислового комплексу Сумської області визначають виробничі підкомплекси, територіальна структура яких сформувалась на основі розміщення і концентрації сільськогосподарського виробництва, тісно пов'язаного з іншими галузями і, насамперед, з

переробною промисловістю. Основне місце в Сумській області займає зернопродуктовий, цукробуряковий і м'ясо-молочний підкомплекс, на які припадає близько 67% валової продукції АПК. Бурякоцукровий підкомплекс виробляє до 20% загального обсягу продукції. Основу функціонування цукробурякового підкомплексу складають галузеві зв'язки між бурякосіючими господарствами і підприємствами цукрової промисловості, які останнім часом характеризуються гострою фінансовою кризою.

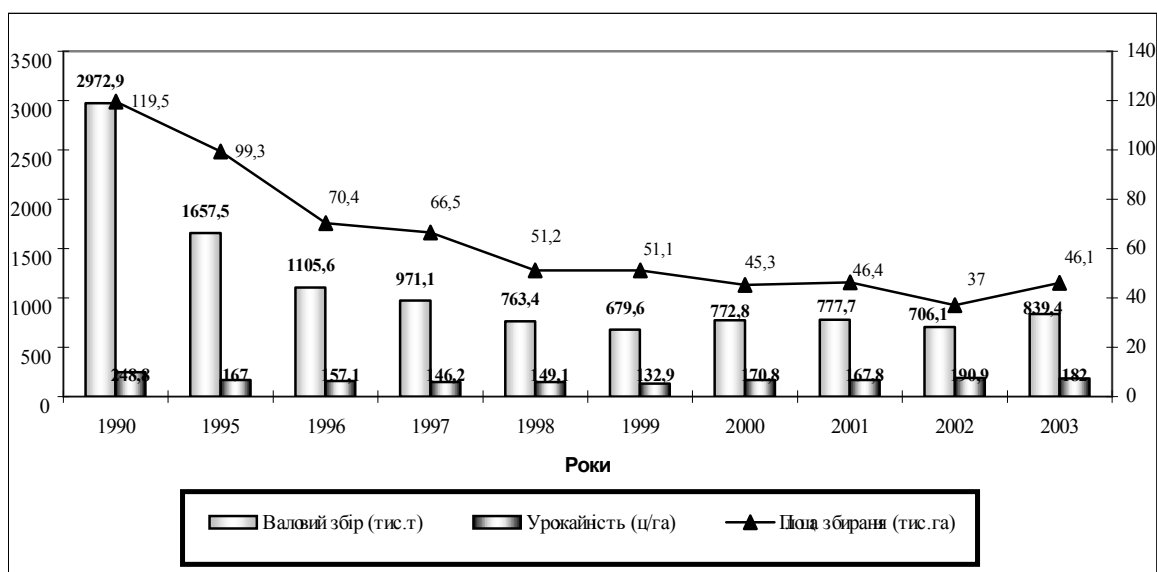

Рис. 1. Динаміка основних показників виробництва цукрових буряків

У виробництві цукрових буряків в Сумській області, починаючи з 1990 року, спостерігається тенденція скорочення зібраних площ цукрових (фабричних) буряків, урожайності, валового збору, що негативно вплинуло на обсяги виробництва (рис.1.). Тільки з 2000 року, в області почалося збільшення виробництва цукрових буряків (таблиця 1). Так, за період 2000-2003 рр. валовий збір цукрових буряків збільшився на 8,6%. Протягом цих років спостерігається коливання розмірів оброблюваних площ і нестабільність зростання урожайності. В 2003 році порівняно з 2000 роком посівна площа під цукровими буряками збільшилася на 5,2 %, урожайність – на 3,4 %; урожайність із зібраної площі – на 6,4 %; частка зібраної площі в структурі посівної площі зросла в 1,3 раза.

У 2003 році в області було отримано 134,7 тис. т цукристих коренів, що складає 151% від рівня 2000 р. Середня урожайність цукрових буряків становить 182 ц/га, що на 9 ц/га менше, ніж у минулому році.

Таблиця 1

Основні показники виробництва цукрових буряків у господарствах усіх категорій [2]

Показники	2000	2001	2002	2003
Посівна площа, тис. га	52,1	53,0	43,3	54,8
Урожайність, ц з 1га посівної площі	148	147	163	153
Площа, з якої зібрано врожай, тис. га	45,3	46,4	37,0	46,1
Урожайність, ц з 1 га, з якої зібрано врожай	171	168	191	182
Валовий збір, тис. т	772,8	777,7	706,1	839,4

Вища урожайність солодких коренів в середньому по області була в Конотопському (260 ц/га), Буринському (210 ц/га) Путивльському (203 ц/га), Лебединському (196 ц/га) Сумському (190 ц/га) районах.

Цукрова промисловість області представлена цукровими і рафінадними заводами. Серед них в 2003 році виробляли цукор-пісок 7. За підсумками 2003 року ними вироблено продукції на суму 79867,2 тис. грн. в діючих оптових цінах. Виробництво цукру в 2003 р. порівняно 2000 р. збільшилося на 45696 т, або на 51 %. В 2003 році виробництво цукру на одну особу в області склало 105 кг проти 249,8 кг у 1990 році.

Основні промислово-виробничі засоби цукрових підприємств на початок 2002 р. оцінювались у 167, 7 млн. грн., що становить майже 25% вартості основних засобів харчової промисловості та переробки сільськогосподарських продуктів. У цукровій галузі зайнято 2,5 тис. чоловік, що становить близько 17% промислово-виробничого персоналу у харчовій промисловості.

Дані табл. 2 свідчать про те, що знос основних фондів на підприємствах цукрової промисловості області майже на третину більший, ніж в цілому в харчовій промисловості. В 2001 році в цукровій галузі вибуло основних виробничих фондів на суму 44 млн. грн., з них на 27 млн. грн. (61%) ліквідовано за зносом. На наш погляд, це пов'язано,

насамперед, з процесом банкрутства цукро заводів (Тернівський і Куянівський), де обладнання було демонтоване і реалізоване як металобрухт.

Таблиця 2.

Основні показники роботи підприємств цукрової промисловості [2]

	Харчова промисловість			Цукрова промисловість			
	1999	2000	2001	1999	2000	2001	2002
Коефіцієнти зносу	47,9	49,8	45,9	65,7	70,4	62,7	62,5
Коефіцієнти оновлення	9,4	5,7	6,8	0,5	2,2	1,9	1,6
Коефіцієнти ліквідації	4,3	1,6	4,3	1,1	3,9	13,6	0,9
Коефіцієнти вибуття	5,9	8,7	10,4	1,4	11,2	21,9	4,1
Коефіцієнти введення	10,4	7,2	8,9	0,8	5,1	6,5	3,6

Недопустимо повільно відбувається процес оновлення виробничих засобів: коефіцієнт оновлення на підприємствах з виробництва цукру в 3,5 раза менший, ніж в харчовій промисловості. Водночас позитивним слід визнати той факт, що в 2001 р. введено в дію основних засобів на суму втричі більшу, ніж у 1999 році. Можна відмітити, що вибуття основних промислових засобів на підприємствах з виробництва цукру в Сумській області відбувається більш швидкими темпами, ніж в харчовій, і майже в 4 рази випереджає введення в дію основних виробничих засобів. Показник оновлення майже в 3,5 раза менший за показник вводу основних засобів.

Отже, за таких умов неможливо забезпечити розширене відтворення.

Кризове становище в галузі посилюється і через різке погіршення організації сировинних зон цукрових заводів, основу яких складали сталі довгострокові виробничо-коопераційні економічні взаємозв'язки, порушені або розірвані в умовах переходу до ринкової економіки.

Слід відмітити, що до 90-х років держава була єдиним замовником цукросировини і закупала її у сільськогосподарських товаровиробників. Починаючи з 1991 року, все більшого поширення набуває переробка солодких коренів на давальницьких засадах. Якщо в 1991 році на таких умовах було вироблено близько 8% загального обсягу виробництва цукру,

в 2000 р. ця частка склала – 83,5%, а в 2001 р. весь цукор області був вироблений з давальницької сировини. В 2002 р. питома вага цукру з давальницької сировини становила 71,6 % [2].

Починаючи з 1995 року, Кабінет міністрів України за узгодженням з відповідними міністерствами рекомендував здійснювати розрахунки за переробку цукрових буряків цукром в залежності від частки кожного з партнерів в загальних витратах на переробку буряків та виробництво цукру. Це, в свою чергу, призвело до застосування демпінгових цін і до нездорової конкуренції, що негативно вплинуло на стан цукрової галузі. На багатьох цукрових заводах виробництво цукру стало збитковим, деякі підприємства стали банкрутами.

Через сезонний характер виробництва роздрібні ціни на цукровому ринку відрізняються нестабільністю, крім того спостерігається стійка тенденція їх зростання.

Низькоефективним стало й вирощування цукрових буряків для сільгоспвиробників. Основна частка прибутку бурякосіючих господарств формується за рахунок реалізації цукру, отриманого при переробці буряку на давальницьких умовах. Згідно з даними табл. 3 в 2003 році рівень рентабельності виробництва цукрових буряків зменшився на 14% порівняно з 2000 роком, за рахунок збільшення витрат виробництва на 35%, ціни – на 22% (табл.3).

Таблиця 3

Основні економічні показники виробництва цукрових буряків[2]

Показники	2000	2001	2002	2003	2003 в % к 2000
Собівартість виробництва, грн./ц.	10,37	13,64	13,19	13,99	135
Ціна реалізації, грн./ц.	11,92	14,71	14,45	14,53	122
Прибуток від реалізації, грн.	1,62	0,89	1,05	0,22	13,4
Рівень рентабельності, %	15,6	6,5	8,0	1,6	-

Привід для очікування певних позитивних зрушень у цукробуряковому підкомплексі Сумщини, спрямованих на відродження

галузі на новій інноваційній основі, надав процес приватизації його підприємств. Але на сьогоднішній день вже можна стверджувати про відсутність активізації інвестиційних процесів в цукробуряковому підкомплексі під впливом зміни власників. Складається загрозлива тенденція: нові власники лише використовують старе обладнання, не опікуючись оновленням виробничих потужностей. Про це свідчить й відсутність інноваційної діяльності у цукровій галузі.

Висновки: Отже, виходячи з вищевикладеного, можна стверджувати, що підприємства цукрової промисловості не зовсім адаптувалися до ринкових перетворень, адже з 20 цукрових заводів області продовжують працювати лише 7, що зумовлює стійку тенденцію зниження обсягів виробництва продукції. Високі коефіцієнти вибуття та ліквідації основних засобів свідчать про загрозливу тенденцію руйнування цукрової галузі в області. Для переоснащення у підприємств не вистачає власних коштів, а процентні ставки банківського кредиту надто високі. Щоб зупинити руйнування галузі, зробити її рентабельною, і отже конкурентноспроможною, потрібно розробити та активно провадити загальнодержавну та регіональну політику розвитку цукробурякового підкомплексу, заснованої на єдності і взаємоузгодженості великої кількості соціальних, економічних, організаційних, правових та інших заходів, наприклад, відновити зони експортного виробництва та провести консолідацію ринку сировини.

Список використаної літератури

1. Імас Є.В. Теоретико-методологічні основи сучасних досліджень розвитку цукробурякового підкомплексу в Україні. // Економіка АПК. – 2002. . – № 10. – С. 11-19.
2. Статистичний щорічник Сумської області за 2002 рік. Сумське обласне управління статистики, 2003.